

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Чубаєвського Віталія Івановича
«Електоральний процес як чинник легітимації політичної влади в
Україні», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних
наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси**

Проблема легітимності політичної влади є однією з найактуальніших питань політологічного дискурсу від часів її виникнення. Запровадження в теорію і практику класичної ліберальної демократії інституту виборів поставило нові завдання і відкрило широкі можливості для легітимації виборних органів влади та управління.

Характер виборів зумовлено рівнем розвитку демократії в країні, якістю інституційної структури, нормативно-правової бази, зрілістю громадянського суспільства, здатного організувати належний контроль за виборчим процесом і не допустити масових фальсифікацій тощо.

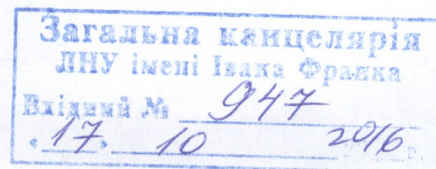
Актуальність питань, що розглядаються в дисертації, набувають особливої гостроти у контексті перманентної кризи легітимності політичної влади в Україні, пов'язаної із специфікою трансформаційного періоду, впливом внутрішніх та зовнішніх чинників процесу формування владної еліти та лідерства. Криза легітимності політичної влади, що неухильно загострюється, створює неабиякі загрози не лише для правлячих кіл, а й для незалежності країни.

Також важливим є виявлення чинників, які сприятимуть зростанню рівня підтримки політичної влади, яка може бути досягнута за допомогою авторитарної або змагальної мобілізації, виборчих технологій тощо.

Формулювання предмета та об'єкта дослідження, визначення мети, завдань і наукової новизни роботи заперечень не викликає (с. 5–6).

Структура дисертації В. І. Чубаєвського та її зміст побудовані логічно, відповідають меті, що дозволило повністю виконати дослідницькі завдання.

Автор здійснив ґрунтовний огляд наукової літератури, залучивши до аналізу праці сучасних зарубіжних та вітчизняних учених. Методи

дослідження видаються обґрунтованими для відповіді на дослідницькі питання, які ставить перед собою здобувач. Наприкінці кожного розділу подано чіткі стислі висновки, що відповідають тексту дослідження.

Особливий інтерес викликає аналіз структурних фаз електорального процесу і запропоноване дисертантом визначення поняття «процес електоральної легітимації політичної влади». На думку здобувача, це унормована система взаємозв'язків суб'єктів суспільно-політичних відносин, спрямована на забезпечення легітимності органів публічної влади їх підтримкою та визнанням під час виборів. В дисертації обґрунтовано, що зазначений процес не збігається хронологічно із законодавчо закріпленими термінами виборчого процесу, оскільки легітимація суб'єктів виборчого процесу (партій і кандидатів) розпочинається до початку офіційного оголошення виборів і закінчується складанням присяги новообраними депутатами, президентом, акт якого також відбувається поза межами виборчого процесу (с. 34–35).

Аналіз нормативно-правової бази виборів вищих органів влади в Україні дозволив авторові зробити ґрунтовні висновки та узагальнення. На думку дисертанта, загалом простежується процес вдосконалення виборчого законодавства відповідно до потреб і сучасних вимог норм міжнародного права, зауважень міжнародних та вітчизняних спостерігачів. Значно підвищена роль політичних партій при одночасному зменшенні ролі зборів виборців. Не витримали перевірки часом деякі форми масового залучення громадян до електоральної практики, зокрема інститут збору підписів на підтримку кандидатів та участь в електоральному процесі трудових колективів. Найбільш гострою проблемою виборчого законодавства залишається його нестабільність (с. 70).

Характер легітимації політичної влади значною мірою залежить від інституційної структури електорального процесу, його суб'єктів, а також типу виборчої системи. Тому логічним і обґрунтованим є аналіз змісту і тенденцій розвитку інституційної структури легітимації політичної влади.

Аргументовано доведено легітимаційний потенціал різних типів виборчих систем, їх переваг та недоліків, ставлення до них українських громадян (с. 72–76).

Неодмінним суб'єктом виборчого процесу є політичні партії, від якості яких багато в чому залежить ступінь довіри до обраних представників влади, оскільки саме політичні партії делегують левову частку кандидатів на виборні посади. У дисертації проілюстровано низький легітимаційний потенціал існуючих в Україні політичних партій (с. 78–82). Натомість показано зростання ролі інститутів громадянського суспільства та міжнародних установ і організацій, що здійснюють демократичний контроль за ходом виборчого процесу (с. 87–91).

Важливе місце в дисертації займає аналіз сутності сучасних виборчих технологій, принципів їх класифікації, змісту та перспектив розвитку. Доведено, що технології легітимації політичної влади є специфічною сферою політичної діяльності, своєрідною соціальною інженерією, яка передбачає використання широкого комплексу методів, засобів, моделей і прийомів із метою отримання підтримки та довіри громадян. Головний напрям зазначених технологій – їх віртуалізація й символічна регуляція, зміст яких залежить від особливостей легітимаційних періодів функціонування політичної влади в Україні (с. 110).

Здобувач приходять до висновку, що вектор розвитку політичних технологій загалом і виборчих зокрема, має тенденцію переходу від відкритих діалогових форм, притаманних початковому етапу становлення української державності у 90-і рр. ХХ ст., до консервації імітаційних підходів демократичних змін у наш час. Не випадково, що однією із визначальних рис сучасного політичного дискурсу стає популізм (с. 126).

Аналіз основних форм участі громадян в електоральних процесах як чинників легітимації політичної влади, здійснений дисертантом, показав, що найбільш масовими формами електоральної участі громадян поряд із самим актом голосування є інститут збору підписів на підтримку кандидатів на

виборні посади. Однак такий чинник легітимації внаслідок масових фальсифікацій засвідчив свою неефективність – і його поступово замінено інститутом грошової застави. Інша масова форма участі громадян у виборчому процесі – партійні форуми та збори виборців із висування кандидатів, робота у виборчих комісіях різного рівня, діяльність у якості представників кандидатів на виборні посади, їхніх помічників, офіційних спостерігачів від політичних партій та громадських об'єднань на виборах різного рівня тощо (с. 127–140).

Дисертанту вдалося визначити головні тенденції електоральної поведінки виборців під час президентських та парламентських виборів. На його справедливе твердження, головним тут є падіння привабливості ідеологічних вподобань та маніпулятивне використання чинника регіональної ідентифікації виборців, спрямованих на протиставлення електорату окремих регіонів країни. В електоральних симпатіях виборців намітилась стійка тенденція прихильності до центристських політичних партій при одночасному падінні довіри до відверто ідеологічних партій лівого та правого спрямування (с. 166).

Органічною складовою легітимації влади в електоральному процесі є його суспільне визнання, де важливу роль відіграє думка вітчизняних і міжнародних спостерігачів. Відзначено, що деякі положення українського законодавства викликають заперечення міжнародних та вітчизняних спостерігачів, зокрема щодо неправомірних обмежень для закордонних ЗМІ, якості виборчих списків, визначення формальної межі допустимих порушень, використання офіційними особами адміністративного ресурсу, застосування «брудних» виборчих технологій тощо. Досі залишається не виконаною рекомендація європейських фахівців щодо прийняття Виборчого кодексу України, застосування якого сприяло б покращенню й удосконаленню електорального процесу (с. 196).

Висновки роботи відповідають поставленим у вступі завданням, що засвідчує завершений характер наукового дослідження (с. 193–196).

Не ставлячи під сумнів наукову вагомість роботи, вважаю за необхідне зробити деякі зауваження та вказати на певні дискусійні питання:

1. Деякі незбалансованими за обсягом є окремі підрозділи дисертації. Так, наприклад, підрозділ 1.1 налічує 12 сторінок, а 2.1 – 27.
2. В огляді наукової літератури варто було б приділити більше уваги аналізу поглядів М. Вебера щодо типології політичного лідерства.
3. У підрозділі, де розкривається інституційна структура легітимації політичної влади, варто було б ґрунтовніше проаналізувати роль опозиції у питаннях делегітимації існуючої влади. Оскільки вміння адекватно реагувати на критику та закиди опозиції збільшує легітимаційний потенціал влади.
4. Підрозділ 4.2. перевантажено показниками результатів виборів, які отримали парламентські партії та кандидати у Президенти України. Для наочності їх варто було б звести у таблиці.
5. Якщо аналіз діяльності міжнародних місій спостерігачів на виборах здійснено достатньо повно, то аналіз контролю спостерігачів над виборчим процесом вітчизняних громадських організацій, за деякими виключеннями, обмежено роботою Комітету виборців України.

Водночас висловлені зауваження не зменшують позитивного враження від роботи і мають радше рекомендаційний характер.

Аналіз наукової роботи В. І. Чубаєвського, а також автореферат дисертації показали, що дослідження має самостійний, завершений характер, написане на актуальну для політології і важливу для політичної практики тему. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації апробовані у належній кількості наукових публікацій автора (11 публікацій, п'ять із яких опубліковано у наукових фахових виданнях) та низці конференцій.

Текст автореферату та друковані праці дисертанта повністю відповідають змісту дисертації. Оформлення дисертації й автореферату

здійснено з дотриманням відповідних вимог до такого роду наукових досліджень. Поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені.

Дисертаційна робота та автореферат В.І. Чубаєвського «Електоральний процес як чинник легітимації політичної влади в Україні» виконані на належному науковому рівні, відповідають вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій та відповідає паспорту обраної спеціальності, а їх автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

В.Ф.Цвих

ПІАПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
КАРАУЛЬНА Н.В.
05 . 10 . 2016

